

СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ ЖУРНАЛІСТІВ І ПИСЬМЕННИКІВ У ВІДНІ: СТВОРЕННЯ, МЕТА І ЗАВДАННЯ

Внаслідок бурхливих політичних подій 1917-1921 рр. десятки тисяч українців змушені були залишити Батьківщину. З 1918 р. за рішенням уряду УНР до Відня переносять свою діяльність деякі київські видавництва, зокрема, *“Дзвін”*, *“Українська школа”*, *“Вернигора”*, а з лютого 1919 р. виїжджає Педагогічна місія УНР з метою друкування необхідних для української школи підручників та книг. У складі цих видавництв та місії були відомі українські письменники, поети і журналісти. Після еміграції уряду ЗУНР до Відня приїжджає і ряд галицьких літераторів. Це сприяло створенню фахової організації представників красномовства.

Нею став Союз українських журналістів і письменників (СУЖіП). Це була перша організація журналістів і письменників, що ставила собі за мету захищати інтереси працівників пера. Але інформації про СУЖіП в історичній літературі дуже мало. Короткі відомості про Союз можна знайти лише в Енциклопедії Українознавства¹, книзі С.Наріжного про українську еміграцію² та розлогій статті сучасної дослідниці Т.Сидорчук³. Остання ввела до наукового обігу документи і матеріали Центрального державного історичного архіву України (Київ, Львів). Поза її увагою залишилося чимало документів, що зберігаються у Центральному державному архіві вищих органів влади й управління України та відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім.Т.Шевченка НАН України. Саме тому зазначена тема є актуальною. Автори поставили собі за мету висвітлити питання створення Союзу українських журналістів і письменників у Відні, охарактеризувати його мету і завдання.

У 1919 р. в Австрії проживало чимало українських письменників, журналістів, літературознавців. Одні з них були колишніми підданими Габсбургів і вже давно перебували у Відні. Це - В.Кушнір, В.Залозецький, М.Залізняка, М.Троцький, М.Мурський та інші. Інші прибули до Відня з Наддніпрянщини у складі київських видавництв, редакцій часописів, педагогічної та дипломатичної місії УНР. Серед них відомі майстри пера В.Винниченко, О.Олесь, Ю.Тищенко, С.Черкасенко, А.Хомик та інші.

Скупчення великої кількості діячів культури вимагало об'єднання зусиль на ниві політичної і культурно-освітньої роботи на чужині.

Саме з цією метою на початку вересня 1919 р. ініціативний гурток українських літераторів та громадських діячів провів декілька організаційних засідань. Установчі збори відбулися 10 і 12 вересня 1919 р.⁴ На них були присутні І.Базяк, С.Баран, О.Баранів, О.Грицай, В.Кушнір, Є.Левицький, М.Лозинський, В.Мурський, А.Сербиненко, Ю.Сербинюк, Ф.Слюсаренко, І.Федів, А.Хомик, М.Чечель. Вони і заснували Союз українських журналістів і письменників, прийняли статут та обрали управу СУЖіП. Організація ставила за мету не тільки задоволення професійних потреб майстрів пера, але і вирішення загальнонаціональних проблем української еміграції. СУЖіП проектувався з місцем існування у Києві, а Відень вважався тимчасовим місцем перебування Союзу.

Статут Союзу розробила група членів на чолі з В.Кушніром, вивчивши аналогічні документи фахових організацій західноєвропейських країн. Він включав 36 параграфів, в яких йшлося про мету, завдання, основні напрямки діяльності, структуру, керівні органи, права й обов'язки членів, кошти та філії організації. Членами Союзу ставали на основі письмової заяви та вступних і щомісячних внесків. Пізніше були надруковані українською і французькою мовами членські квитки з фотокарткою члена Союзу, засвідчені підписами голови, секретаря та печаткою. Члени Союзу поділялися на три категорії: дійсні (журналісти, публіцисти, представники інших видів політично-культурної пропаганди, яких приймали за постановою управи); почесні (ті, хто відзначився на ниві публіцистики, журналістики і літератури); “*підмогаючі*” (особи, які внесли значні кошти у фонди Союзу).

До управи були обрані В.Кушнір (голова), О.Олесь (його заступник), М.Чечель (секретар і скарбник), В.Піснячевський, Є.Левицький, А.Хомик (члени), Ф.Слюсаренко, В.Мурський, Ю.Сербинюк (заступники членів). Членами СУЖіП були відомі науковці Д.Антонович, О.Бочковський, С.Дністрянський, О.Колесса, С.Рудницький, В.Сімович; письменники А.Головко, В.Королів, А.Крушельницький, Б.Лепкий; журналісти С.Баран, О.Грицай, В.Піснячевський, Ю.Тищенко; громадсько-політичні діячі - А.Сербиненко, К.Трильовський, І.Федів, М.Шраг та інші.⁵

За час існування СУЖіП у Відні кількість його членів змінювалася від 45 до 70. З часом еміграційні умови життя спричинили

швидке скорочення складу управи. Через кілька місяців припинив брати участь у роботі управи М.Чечель, потім - В.Піснячевський, Ф.Слюсаренко, Є.Левицький, А.Хомик (помер у березні 1921 р. Його лікували і ховали за рахунок Союзу). На їх місця приходили заступники, але невдовзі і вони виїхали з Відня. У серпні 1921 р. у складі управи лишилися тільки голова і заступник. До кінця 1922 р. справи Союзу вів сам голова.

При створенні Союзу його організатори мали за мету: охороняти престиж української преси; знайомити світ з українським питанням, видавати і поширювати твори членів Союзу; піклуватися пресовим законодавством і авторським правом; підносити техніку української журналістики; захищати професійні інтереси журналістів і письменників; матеріально підтримувати членів Союзу і їх родини; підтримувати зв'язок із зарубіжними фаховими організаціями⁶.

На своєму першому засіданні 16 вересня 1919 р. Управа визначила широку програму діяльності, спрямовану на пропаганду українства в Європі; організацію преси на окупованих територіях; вироблення законопроекту щодо авторських прав, вивчення редакційної техніки; видавничу діяльність за кордоном; справи внутрішнього і зовнішнього інформування; організацію преси на окупованій території України тощо⁷.

Деталізація і розширення основних напрямків діяльності Союзу обговорювалися на засіданнях управи СУЖіП. Так, були розроблені проекти видання брошур про боротьбу українців за національну свободу (А.Хомик) та інформування європейської громадськості про українську справу, календаря-альманаху для поширення серед українських полонених та інтернованих, звернення до українських дипломатичних місій і громадських діячів про надання Союзу матеріалів з українського життя, мемуарів, статей, фотокарток, відозви про скликання з'їзду українських письменників і журналістів, створення власного видавництва тощо⁸.

З метою інформування української і зарубіжної громадськості про свої плани управа надрукувала накладом 300 примірників Статут Союзу і розіслала його зацікавленим особам. На сторінках часописів “*Воля*” (“*Воля України*”), “*Вперед*”, “*Український прапор*” публікувалися звіти про діяльність Союзу, звернення, відозви, проекти ініціатив СУЖіП⁹. Голова управи В.Кушнір оприлюднив у пресі завдання українського журналіста за кордоном¹⁰.

З метою підготовки майбутніх журналістів управа СУЖіП за домовленістю з організацією “*Віденська преса*” та Віденським

Союзом журналістів і письменників “*Concordia*” ухвалила план систематичних курсів із журналістики, на яких мали викладати віденські журналісти та професори консульської академії. Проте через брак коштів більша частина проектів не була реалізована.

Кошти Союзу склалися із вступних і членських внесків, періодичних або одноразових грошових допомог “*нідмогаючих*” членів, доходів від видань, концертів, вистав, товариських вечірок та інших акцій Союзу. Грошову допомогу у формі безстрокових і безпроцентних позичок Союз отримав від фінансового агента УНР І.Супруна. У жовтні 1919 р. від нього надійшло 50 тис. австрійських крон (а.к.), січні 1920 р. - 100 тис. німецьких марок (н.м.), березні того ж року - 15 тис. н.м. і 1 тис. американських доларів (а.д.), а також пожертви від представника уряду ЗУНР у Вашингтоні Ю.Бачинського на суму 14850 а.д., О.Олеса - 71 тис. а.к. та більш дрібні грошові кошти¹¹.

Наприкінці 1919 р. СУЖіП мав вже значні кошти і тому управа накреслила нові напрями своєї діяльності. Їх характер залежав, з одного боку, від умов еміграційного життя, з постійною необхідністю матеріальної підтримки членів Союзу, з другого, українські журналісти і письменники відчували обов’язок працювати для організації культурного життя всієї еміграції.

На засіданні управи 22 жовтня 1920 р. була ухвалена нова програма діяльності СУЖіП, розроблена О.Олесем. Згідно з нею Союз повинен був стати своєрідним центром організації культурного й освітнього життя еміграції. Передбачалося, по-перше, заснування фонду для матеріальної підтримки українських журналістів, письменників, учених, художників і композиторів; створення власного санаторію; утримання постійного лікаря для надання безкоштовної медичної допомоги членам Союзу; заснування кооперативу. По-друге, планувалося захищати професійні інтереси українських працівників пера; заснувати автономну організацію українських драматургів й оперних композиторів; підтримувати морально ті організації, які вели боротьбу з “*макулатурою і дубком*”. По-третє, передбачалося влаштовувати конкурси на кращі твори у галузі літератури, публіцистики, науки, організовувати виставки художників і майстрів народного мистецтва, видати українську енциклопедію, всесвітню бібліотеку українського мистецтва. По-четверте, планувалося заснувати Український вільний університет (УВУ), Вільну академію наук і мистецтва, Інститут технічних знань; початкову школу, курси іноземних мов,

гігієни, кооперації при УВУ; створити у країнах перебування еміграції свої представництва¹².

Проте така широкомасштабна програма не враховувала матеріальні можливості Союзу. Її реалізація ускладнювалася й економічним становищем післявоєнної Австрії та емігрантським статусом українських культурних сил. Тому таку програму важко було реалізувати повністю.

Деякі пропозиції щодо планів Союзу подав голова Надзвичайної Дипломатичної Місії УНР у Румунії К.Мацієвич. У листі до управи Союзу від 12 листопада 1920 р. він писав: “*Я охоче допоможу союзові тіми коштами, які я маю в своєму розпорядженню, але тільки тоді, коли союз встане на той ґрунт, який на мою думку є єдиний доцільний. Для цього він повинен: 1) рішуче заборонити вступ до союзу журналістам, які уживають не допустимих морально звичаїв полеміки; 2) зорганізувати Вищу арбітражну комісію з найбільш поважних представників нашої ж[урналістики]ки, аби вона роздивилась наші часописі і винесла б осуд всім небажаним літ[ератур]ним вчинкам*”¹³.

На це у січні 1921 р. управа Союзу відповіла: “*Хоч наша діяльність має на меті піднесення української журналістської етики взагалі і дійсно Союз не занедбав нічого, що в тім напрямі міг зробити, то треба зауважити, що при ненормальних, нездорових еміграційних відносинах, а власне також при відсутності інших чисто ексклюзивних партійних і особистих органів, праця в тім напрямі на еміграції дуже утруднена. На кожний спосіб один з чергових проектів нашого товариства має на увазі створення окремої дисциплінарної комісії, яка після перенесення нашої діяльності на Україну має перетворитися на Українську Пресову Палату, якої компетенції буде підлягати береження достоїнства української преси на Україні*”¹⁴.

Одним із головних своїх завдань Союз вважав підготовку законопроектів щодо преси, охорони авторського права; становища журналістів; професійних організацій журналістів, письменників, драматургів, композиторів; української пресової палати. Союз замовив підготувати проект модерного закону про пресу для України відомому громадському діячу, юристу, доктору права С.Дністрянському¹⁵.

Отже, створений у вересні 1919 р. у Відні Союз українських журналістів і письменників прийняв статут, визначив головну мету

своїї діяльності, протягом кількох наступних років вносив корективи до програми і завдань організації, що передбачали різноманітні заходи Союзу у галузі преси, науки, освіти, культури не лише в Австрії, але і в інших країнах перебування українських емігрантів. Вагомою у роботі СУПіЖ була участь нашого земляка, поета Олександра Олеся. Перспективними, на наш погляд, є дослідження діяльності комісій і секцій Союзу, участі організації у створенні Українського вільного університету, виступів членів СУПіЖ на міжнародній арені тощо.

¹Енциклопедія Українознавства. Словникова частина / Перевидання в Україні. - Львів: НТШ, 2000. - Т.8. - С.2989.

²*Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919-1939 (матеріали, зібрані С.Наріжним до частини другої). - К.: Вид-во імені Олени Теліги, 1999. - С.64-66.

³*Сидорчук Т.М.* Союз українських журналістів і письменників. Віденський період 1919-1923 рр. // Український археографічний щорічник. - Вип.5/6. - Т.8/9. - К., 2001. - С.134-151.

⁴Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі - ЦДАВО). - Ф.4373. - Оп.1. - Спр.2. - Арк.2зв.

⁵Там само.

⁶Там само. - Спр.1. - Арк.2.

⁷Там само. - Арк.3.

⁸Там само. - Спр.3. - Арк.12, 15-15зв.

⁹Там само. - Арк.13, 18.

¹⁰*Кушнір В.* Завдання українського журналіста за кордоном // Воля. - Відень, 1919. - Т.ІІІ. - Ч.4. - С.160-161.

¹¹ЦДАВО. - Ф.4373. - Оп.1. - Спр.2. - Арк.4зв.

¹²Центральний державний історичний архів України у м.Львів. - Ф.359. - Оп.1. - Спр.347. - Арк.2.

¹³ЦДАВО. - Ф.4373. - Оп.1. - Спр.11. - Арк.9.

¹⁴Там само. - Арк.10-10зв.

¹⁵Там само. - Арк.112.